

Тематична рубрика: ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК: 336.671

Пігуль Наталія Георгіївна

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Сумського державного університету

Власова Олена Миколаївна

студентка магістратури Сумського державного університету

Пігуль Євгеній Ігорович

студент магістратури Сумського державного університету

Pihul Nataliya Georgiivna

PhD, Associate Professor,

Associate Professor of Finance Banking and Insurance Department

Sumy State University

Vlasova Olena Mykolaiivna

Master Student

Sumy State University

Pihul Yevhenii Igorovych

Master Student

Sumy State University

АНАЛІЗ ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

ANALYSIS OF THE PROFITABILITY OF ENTERPRISES OF UKRAINE

У статті розглядається питання щодо сутності категорії «прибуток підприємства». Авторами зазначено, що існують два основних підходи щодо трактування сутності прибутку. Прихильники першого підходу вважають, що прибуток це частина доходу підприємства, кінцевий позитивний результат фінансово-господарської діяльності підприємства, а прихильники другого підходу під прибутком розуміють перевищення доходів підприємства над обсягом його видатків. Визначається роль прибутку підприємства в сучасних умовах розвитку економічних відносин. Обґрунтовується необхідність проведення аналізу прибутковості

вітчизняних підприємств. Визначені мета, основні завдання та алгоритм аналізу фінансових результатів діяльності суб'єктів господарювання. Проаналізовані абсолютні та відносні показники прибутковості підприємств України. Авторами визначені шляхи підвищення прибутковості діяльності суб'єктів господарювання.

Ключові слова: прибуток, аналіз прибутку, рентабельність, фінансовий результат, коефіцієнти рентабельності.

В статье рассматривается вопрос о сущности категории «прибыль предприятия». Авторами отмечено, что существуют два основных подхода к трактовке сущности прибыли. Сторонники первого подхода считают, что прибыль это часть дохода предприятия, конечный положительный результат финансово-хозяйственной деятельности предприятия, а сторонники второго подхода под прибылью понимают превышение доходов предприятия над объемом его расходов. Определяется роль прибыли предприятия в современных условиях развития экономических отношений. Обосновывается необходимость проведения анализа прибыльности отечественных предприятий. Определены цель, задачи и алгоритм анализа финансовых результатов деятельности субъектов хозяйствования. Проанализированы абсолютные и относительные показатели прибыльности предприятий Украины. Авторами определены пути повышения прибыльности деятельности субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: прибыль, анализ прибыли, рентабельность, финансовый результат, коэффициенты рентабельности.

The article deals with the essence of the category «profit of the enterprise». The authors point out that there are two main approaches to interpreting the nature of profit. The advocates of the first approach consider a profit as a part of the income of the enterprise, the final positive result of the financial and economic activity of the enterprise. Supporters of the second approach understand under the term “profit” the excess of income of the enterprise over the volume of its expenses. The article also determines a role of the profit of the enterprise in modern conditions of the development of economic relations, the purpose, main tasks and algorithm of analysis of financial results of the activity of economic

entities. The article substantiates the necessity of carrying out the analysis of profitability of domestic enterprises, including the absolute and relative indicators of their profitability. The data of the conducted analysis show that since 2016 there has been a positive dynamics of the size of net profit of Ukrainian enterprises in absolute measurement. Thus, in 2016, the net profit of economic entities equaled 29705, 6 million UAH, and in 2018 its size increased to 293220,5 million UAH, so the growth rate is 887%, which in turn indicates an increase in the efficiency of domestic enterprises. During 2014 - 2015, enterprises made losses. Such situation is explained by the political and social changes that have taken place in that current period and which have negatively affected the activities of Ukrainian business entities. Also while conducting the analysis, it was stated that the share of profit-making enterprises outweighs the share of loss-making enterprises. The share of profitable enterprises is increasing from 65.5% to 72.4%, which indicates an increase in the efficiency of Ukrainian enterprises. The analysis of profitability indicators showed that all these indicators have a clear tendency to increase, and this is primarily due to the increase in the size of profits of domestic enterprises. Herewith, it draws attention to the fact that during 2014-2015, the analyzed indicators were negative, which is related to the losses made during those years. In 2016–2017, the profitability indicators were more than zero, which corresponds to the statutory values. Besides, the authors have identified ways to increase the profitability of business entities.

Key words: *profit, analysis of profit, profitability, financial result, profitability coefficients.*

Постановка проблеми. Важливою економічною категорією, що відбиває позитивний фінансовий результат фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання, а також характеризує ефективність їх функціонування є прибуток. В умовах інтенсифікації виробництва важливим фактором подальшого розвитку кожного підприємства є отримання ним прибутку. Від наявності та розміру прибутку залежить можливість внутрішнього фінансування діяльності підприємства, його фінансова незалежність та платоспроможність, а в кінцевому підсумку і рівень конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості. Отже дослідження питань, пов'язаних з формуванням прибутку та оцінкою ефективності його використання є актуальними в сучасних економічних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою дослідження питань щодо сутності категорії прибуток, особливостей його формування та використання займалася значна кількість науковців, зокрема даним питанням присвятили свої праці наступні науковці: Бланк І.О., Мочерний С. В., Покропивний С. В., Савицька Г. В., Завгородній В. П., Вознюк Г.Л., Базилевич В. Д., Базилевич К. С., Гордієнко Д. Д. та інші.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності дефініції прибуток та аналіз прибутковості вітчизняних України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Прибуток є одночасно як найбільш простою так і найбільш складною категорією в умовах ринкових відносин. Як правило прибуток досліджується за трьома основними напрямками: як результат функціонування суб'єкта господарювання та премія за підприємницький ризик; як показник ефективності реалізації всіх видів діяльності підприємства; як основне внутрішнє джерело підприємства.

Аналізуючи різні підходи науковців щодо трактування дефініції «прибуток» слід зазначити, що існують різні точки зору щодо сутності даної категорії і вони мають як однакові так і відмінні риси (таблиця 1) [3, с. 90, 4. с. 436, 5, 6].

Таблиця 1

Підходи щодо визначення поняття «прибуток підприємства»

Автор	Визначення
Бланк І. О.	Прибуток – виражений у грошовій формі чистий дохід підприємця на вкладений капітал, який характеризує його винагороду за ризик здійснення підприємницької діяльності, і являє собою різницю між сукупним доходом і сукупними витратами, понесеними в процесі здійснення цієї діяльності
Багрій П. І., Дорогунцов С. І.	Прибуток – грошовий вираз частини чистого доходу суспільства; різниця між оптовою ціною підприємства і повною собівартістю продукції
Мочерний С. В.	Прибуток (економічний) – частина загального доходу підприємства, фірми та компанії після відрахування економічних витрат. Прибуток економічний менший від бухгалтерського на величину прихованих, а економічні витрати охоплюють явні і приховані витрати компанії
Гордієнко Д. Д.	Прибуток – сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати
Покропивний С. В.	Прибуток – це частина виручки, яка залишається після відшкодування усіх витрат на операційну та комерційну діяльність підприємства.
Завгородній В.	Прибуток – це економічна категорія, різниця між валовим виторгом (без

П., Вознюк Г. Л.	податку на додану вартість та акцизного збору) та витратами на виробництво і реалізацію продукції (робіт, послуг).
Базилевич В. Д., Базилевич К. С.	Прибуток бухгалтерський – різниця між валовим доходом (виручкою від реалізації продукції) та бухгалтерським (зовнішніми) витратами виробництва
Савицька Г. В.	Прибуток – це та частина чистого доходу, створеного в процесі виробництва та реалізованого в сфері обігу, який безпосередньо отримують підприємства.

Так одна група авторів (Бланк І. О., Багрій П. І., Дорогунцов С. І., Покропивний С. В., Савицька Г. В.) вважають, що прибуток – це частина доходу підприємства, кінцевий позитивний результат фінансово-господарської діяльності підприємства. Інша група науковців під прибутком розуміють перевищення доходів підприємства над обсягом його видатків (Гордієнко Д. Д., Завгородній В. П., Вознюк Г. Л., Базилевич В. Д., Базилевич К. С.).

Проведене дослідження існуючих підходів щодо трактування економічної сутності категорії «прибуток» дало нам підстави розуміти під прибутком кінцевий позитивний фінансовий результат господарської діяльності підприємства, що являє собою основне внутрішнє джерело його фінансування.

Прибуток підприємства має значну роль в сучасних умовах ринкової економіки (рисунок 1).

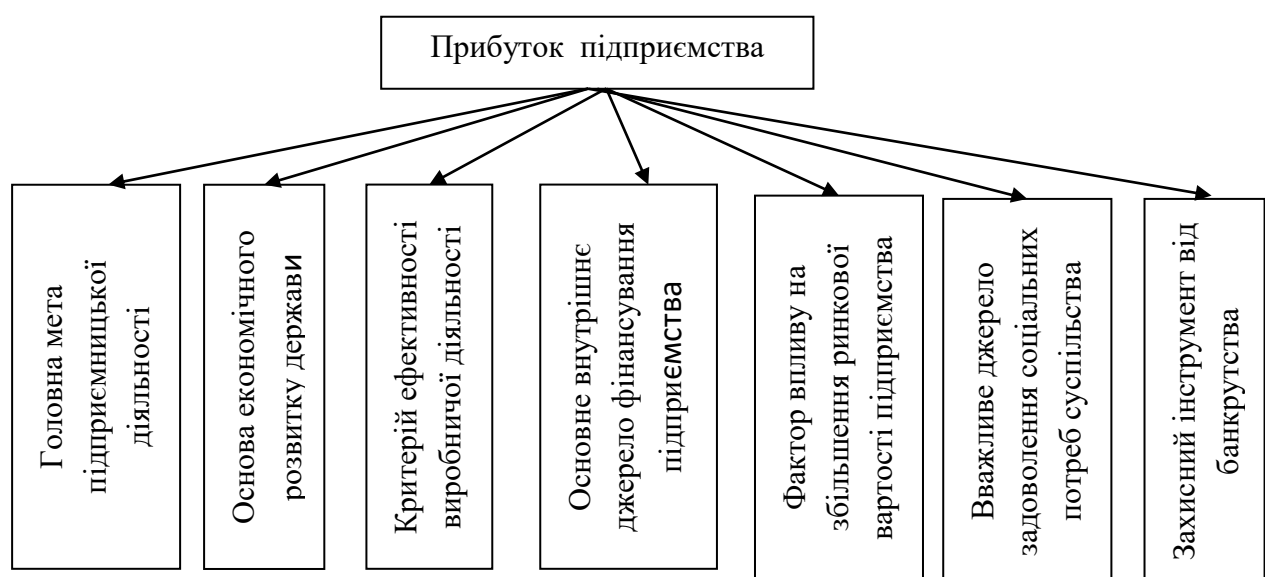

Рис.1. Характеристика ролі прибутку суб'єкта господарювання в умовах ринкових відносини [1, с. 11]

Вагома роль прибутку в розвитку суб'єкта господарювання і забезпеченні зростання його ринкової вартості визначає необхідність ефективного управління ним. Процес управління прибутком суб'єкта господарювання передбачає розробку та прийняття виважених рішень за напрямками його формування, розподілу (використання) на підприємстві, з метою максимізації його вартості та добробуту власників. Основною метою управління прибутком підприємства є визначення напрямів найбільш ефективного його формування та розподілу, які забезпечать подальший розвиток суб'єкта господарювання, збільшення його ринкової вартості і реалізацію інтересів власників.

Слід зазначити, що ефективність функціонування кожного підприємства характеризується результативністю його фінансово-господарської діяльності, що визначається станом формування і використання прибутку. Тому, як один із найбільш важливих фінансових показників, що інтегрує в собі результати діяльності суб'єкта господарювання, повинен постійно бути об'єктом детального аналізу.

Метою проведення аналізу прибутку є оцінка змін абсолютних і відносних показників, виявлення факторів, що впливають на зміну фінансового результату і рівня прибутковості, а також визначення та оцінювання можливих резервів максимізації прибутковості.

Головними завданнями аналізу фінансових результатів діяльності підприємства є: контроль за процесом формування фінансових результатів діяльності суб'єкта господарювання; оцінювання обсягів, динаміки та структури фінансових результатів; дослідження факторів та вимірювання їх впливу на зміну фінансових результатів; аналіз рентабельності функціонування підприємства за допомогою системи показників; оцінювання податкових зобов'язань підприємства з прибутку; визначення резервів максимізації суми прибутку та підвищення рентабельності підприємства, а також розробка рекомендацій щодо їх впровадження з метою підвищення рівня прибутковості діяльності суб'єкта господарювання [7, с. 188].

Схема проведення аналізу прибутку підприємства подано на рисунку 2.

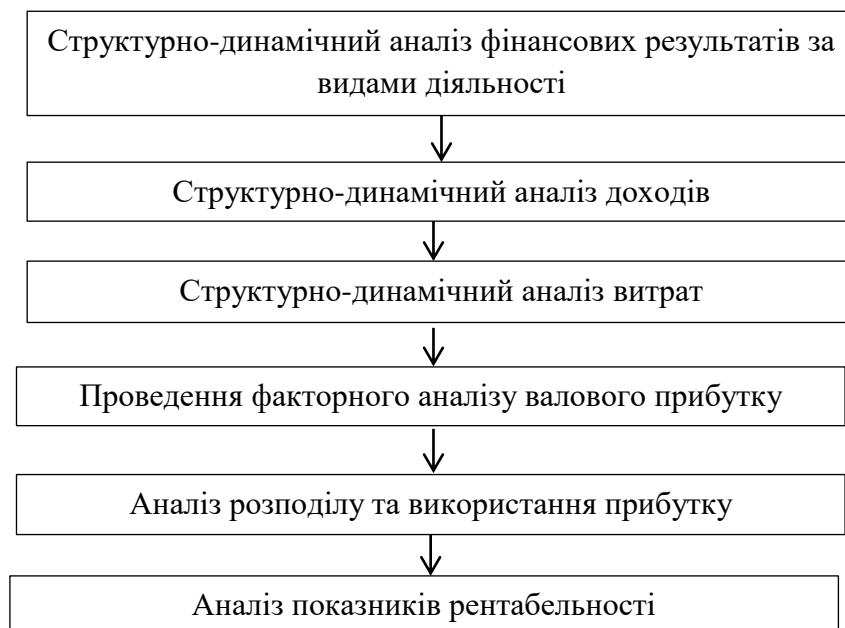

Рис. 2. Схема проведення аналізу прибутку підприємства

Динаміку розміру фінансового результату підприємств України за 2014 – 2018 рр. подано на рисунку 3.

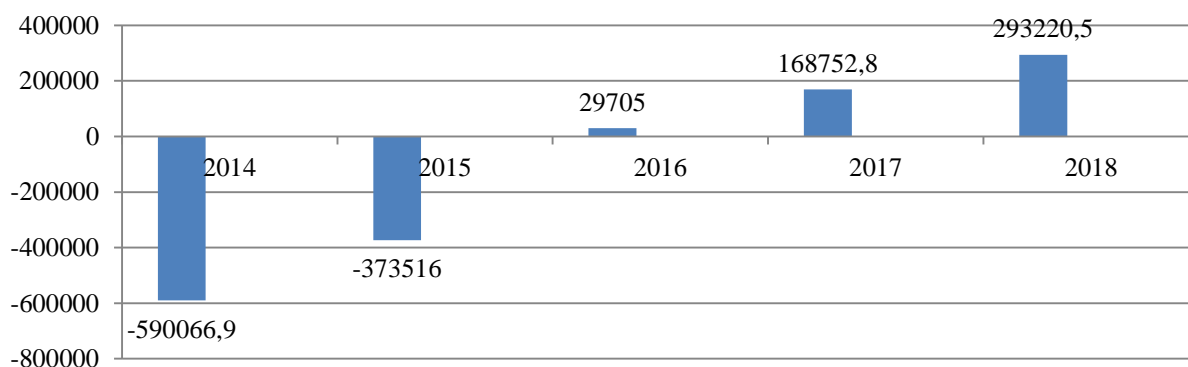

Рис. 3. Динаміка розміру фінансового результату підприємств України за 2014 – 2018 рр., млн. грн. [2]

Дані рисунку 3 свідчать, що починаючи з 2016 року спостерігається позитивна динаміка розміру чистого прибутку підприємств України в абсолютному вимірі. Так, у 2016 році чистий прибуток суб'єктів господарювання дорівнював 29705,6 млн. грн., а у 2018 році його розмір збільшився до 293220,5 млн. грн., отже темп росту становить 887 %, що свідчить про підвищення ефективності функціонування вітчизняних підприємств. Протягом 2014 – 2015 рр. підприємства отримували збитки,

розмір яких відповідно дорівнював 590066,9 млн. грн. та 373516 млн. грн. Така ситуація пояснюється політичними та суспільними змінами, що відбувалися в даний період і, які негативно вплинули на діяльність суб'єктів господарювання України.

Динаміка розміру фінансового результату вітчизняних підприємств за видами економічної діяльності за 2014 – 2018 рр. подано в таблиці 2 [2].

Таблиця 2

Динаміка розміру фінансового результату вітчизняних підприємств за видами економічної діяльності за 2014 – 2018 рр., млн. грн.

Вид економічної діяльності	Рік				
	2014	2015	2016	2017	2018
Всього ¹	-590066,9	-373516,0	29705,0	168752,8	293220,5
у тому числі сільське господарство, мисливство, лісове господарство	21481,3	102849,1	90613,2	68858,5	67417,1
промисловість	-178730,9	-188267,9	-24724,7	56124,0	112727,7
будівництво	-27948,8	-25861,9	-10553,0	-5014,3	3785,8
оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	-133219,4	-88161,0	-4841,8	25874,2	70556,2
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	-22591,6	-17847,8	7408,7	-16796,7	-22365,3
тимчасове розміщування й організація харчування	-6641,9	-6874,9	-1983,1	1773,5	2324,5
інформація та телекомунікації	-17137,1	-12590,2	1750,6	12029,3	14534,0
фінансова та страхова діяльність	-5550,3	-9573,5	-670,8	16806,6	24082,5
операції з нерухомим майном	-105425,7	-64369,0	-43900,2	-17551,2	544,0
професійна, наукова та технічна діяльність	-100347,2	-48656,0	22842,0	32356,1	19093,7
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	-9543,2	-9860,6	-5094,4	-3624,2	-143,3
освіта	62,5	80,7	76,8	96,1	125,2
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	-1185,3	-1042,3	186,2	145,0	1020,5
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-3244,0	-3566,3	-1599,5	-2300,4	-593,7
надання інших видів послуг	-45,3	225,6	195,0	-23,7	111,6

¹ Дані наведено без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ, тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції

Дані таблиці 2 свідчать, що протягом 2014 – 2018 років розмір отриманого чистого прибутку мав тенденцію до збільшення і підприємства вийшли зі збиткової зони в прибуткову, що є позитивним моментом в економічній ситуації країни. Привертає увагу той факт, що майже за всіма видами економічної діяльності відбулися позитивні зміни, враховуючи навіть і ті види економічної діяльності, які за період аналізу так і залишилися збитковими, але при цьому розмір збитку зменшився, зокрема це стосується транспорту, складського господарства, поштова та кур'єрської діяльності; діяльності у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування; мистецтва, спорту, розваг та відпочинку.

Протягом 2014 – 2018 рр. лише сільське господарство, мисливство, лісове господарство та освіта залишалися прибутковими видами економічної діяльності. Слід зазначити, що найбільший розмір чистого прибутку за останні три роки аналізу отримали суб'єкти господарювання у промисловості; оптовій та роздрібній торгівлі; ремонті автотранспортних засобів і мотоциклів; сільському господарстві, мисливстві, лісовому господарстві; фінансовій та страховій діяльності.

Далі проаналізуємо структуру підприємств, що отримали прибуток чи збиток за 2014 – 2017 рр. на основі статистичних даних (таблиця 3).

Таблиця 3

**Структура підприємств, що отримали прибуток чи збиток
за 2014 – 2017 рр. [2].**

Рік	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, млн. грн.	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, млн. грн.
2014	65,5	202704,5	34,5	792771,4
2015	73,3	352980,4	26,7	726496,4
2016	73,0	396745,4	27,0	367040,4
2017	72,4	515460,6	27,6	346707,8

Дані таблиці 3 свідчать, що протягом періоду аналізу частка підприємств, що отримали прибуток переважає над часткою підприємств,

що отримали збиток. За 2014 – 2017 роки питома вага прибуткових підприємств зростає з 65,5 % до 72,4 %, що свідчить про підвищення ефективності діяльності підприємств України.

Зворотна тенденція відбувається зі збитковими підприємствами, частка яких у загальній кількості підприємств зменшилася з 34,5 % до 27,6 %.

Наступним етапом аналізу прибутковості підприємств є дослідження показників рентабельності, що наведені на рисунку 4.

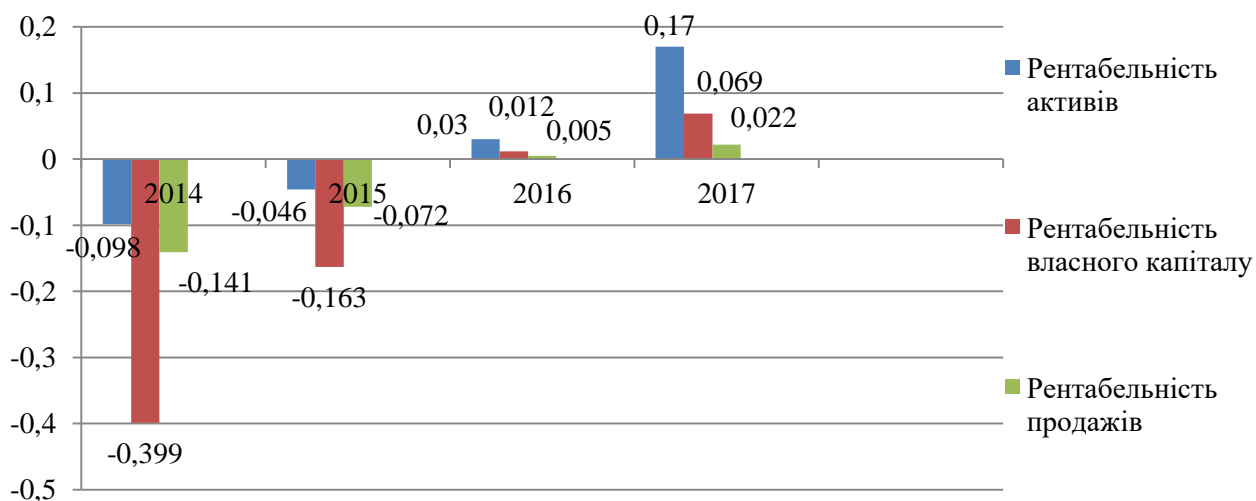

Рис. 4. Показники рентабельності (збитковості) підприємств України за 2014 – 2017 рр.

Аналізуючи показники рентабельності, слід зазначити, що всі наведені показники за період 2014 – 2017 рр. мають чітку тенденцію до збільшення, що в першу чергу пов'язано зі збільшенням розміру прибутку вітчизняних підприємств. При цьому, привертає увагу той факт, що у 2014 – 2015 рр. аналізовані показники мали від'ємне значення, що пов'язано з отриманими збитками саме в ці роки. У 2016 – 2017 роках показники рентабельності були більше нуля, що відповідає нормативним значенням.

Так, показник рентабельності активів за період аналізу збільшився на 0,115 п., і свідчить що у 2017 році вітчизняні підприємства отримали 0,17 грн. чистого прибутку на кожен вкладений гривню наявних активів.

Коефіцієнт рентабельності власного капіталу також за 2014 – 2017 рр. мав тенденцію до збільшення, а саме на 0,468 п. і у 2017 році дорівнював

0,069. Це свідчить, що кожна гривня власних ресурсів дозволила отримати 0,069 грн. чистого прибутку.

Що стосується коефіцієнту рентабельності продажів, то він збільшився на 0,163 п., і показує, що у 2017 році сума операційного прибутку, яку одержали підприємства з кожної гривні проданої продукції дорівнює 0,022 грн.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, аналіз показників рентабельності вітчизняних підприємств дав нам можливість зробити висновки, що за аналізований період підвищився рівень прибутковості суб'єктів господарювання, а також ефективності їх діяльності, що позитивно вплинуло на економічний розвиток в країні.

З метою покращення функціонування підприємств України доцільно впроваджувати наступні шляхи підвищення прибутковості діяльності суб'єктів господарювання: збільшувати обсяги виробництва та реалізації продукції; зменшувати рівень витрат на виробництво та реалізацію продукції; здійснювати обґрунтування цінової політики; налагоджувати нові канали збуту продукції. Саме ці заходи будуть сприяти максимізації суми прибутку підприємств як основного внутрішнього джерела фінансування їх діяльності і в подальшому впливати на ефективність стратегічного розвитку суб'єктів господарювання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бланк И. А. Управление прибылью. К. : НикаЦентр, Эльга, 1998. 544 с.
2. Державна служба статистики. Економічна статистика. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 01.10.2019).
3. Кузь В. І. Трактуювання сутності прибутку підприємства: диференціація підходів. *Вісник ЖДТУ*. 2007. № 4 (42). С. 88 – 97.
4. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства: Підручник. К.: КНЕУ, 2001. 528 с.
5. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посібник. К. : Знання, 2007. 668 с.

6. Циган Р. М., Савченко О. С. Проблеми формування прибутку підприємства в бухгалтерському обліку URL: <http://magazine.faaf.org.ua/problemi-formuvannya-pributku-pidpriemstva-v-buhgalterskomu-obliku.html> (дата звернення: 12.10.2019).
7. Фінансовий аналіз : навчальний посібник. / За заг. ред. Школьник І. О. К. : «Центр учбової літератури», 2016. 368 с.

REFERENCES:

1. Blank Y. A. (1998) Upravlenye prybyliu [Profit management]. Kyiv: NykaTsentr, Элга. (in Russian).
2. Derzhavna sluzhba statystyky. (2019) Ekonomichna statystyka [Economic statistics] (Electronic resource). Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>(accessed 01 October 2019) (in Ukrainian).
3. Kuz V. I. (2007) Traktuvannia sutnosti prybutku pidpriemstva: dyferentsiatsiia pidkhodiv [Interpretation of the essence of profit of the enterprise: differentiation of approaches]. Visnyk ZhDTU, n. 4(42), pp. 88-97. (in Ukrainian).
4. Pokropyvnyi S. F. (2001) Ekonomika pidpriemstva: Pidruchnyk. [Economy of the enterprise] Kyiv: KNEU. (in Ukrainian).
5. Tsyhan R. M., Savchenko O. S. (2011) Problemy formuvannia prybutku pidpriemstva v bukhgalterskomu obliku [Problems of formation of profit of the enterprise in accounting] (Electronic resource). Available at: <http://magazine.faaf.org.ua/problemi-formuvannya-pributku-pidpriemstva-v-buhgalterskomu-obliku.html> (accessed 12 October 2019) (in Ukrainian).
6. Savytska H. V. (2007) Ekonomichniy analiz diialnosti pidpriemstva: navch. posibnyk [Economic analysis of the enterprise]. Kyiv: Znannia. (in Ukrainian).
7. Shkolnyk I. O. (2016). Finansovyi analiz : navchalnyi posibnyk. [Financial analysis: a textbook] Kyiv: «Tsentr uchbovoi literatury». (in Ukrainian).